

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1998 metai

Vilnius 1999

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1998

VILNIUS 1999

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1998

VILNIUS 1999

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija

**Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA**

**Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius**

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 9986-34-038-1

IEVA ŠENAVIČIENĖ

IGNOTO DANILAVIČIAUS RAPORTAS APIE KELIONĘ Į MASKVĄ IR PETERBURGĄ (1818 M.)

1818 m. spalio 20 d. Ignoto Danilavičiaus (1789–1842) raportas Vilniaus universiteto vadovybei iš kelionės į Maskvą ir Peterburgą šio garsaus Lietuvos teisės istoriko asmenybe besidominčiam skaitytojui nėra nežinomas. Nemažai jo ištraukų, aprašydamas mokslininko kelionę į Rusiją, pateikė Augustinas Janulaitis Danilavičiaus gyvenimui ir darbams skirtoje monografijoje¹. Janulaitis planavo išleisti ir antrą monografijos dalį, skirtą Danilavičiaus raštams, laiškamis ir kitai biografinei medžiagai, kurioje ruošėsi publikuoti ir minėtąjį raportą, tačiau jo sumanymas liko neįgyvendintas.

Po kelionės į Rusiją prasidėjo įtemptas Danilavičiaus darbas Lietuvos ir jos teisės istorijos srityse. Peterburgo imperatoriškojoje viešojoje bibliotekoje aptikęs gausybę medžiagos Lietuvos teisės istorijai, susipažinęs su Rusijos įstatymais, palengva dairėsi Lietuvos praeityje, formuodamas savo būsimas mokslines pažiūras. Kelionėje užsimezgė Danilavičiaus pažintys su Rusijos mokslininkais, teisininkais bei valstybininkais, kurių reikšmę vėlesniam jo gyvenimui pabrėžė Józefas Bielniński: „jėjo į neseniai susikūrusį ratelį slavistų, buvusių aukščiausiose valstybinėse pareigose ir dėl to galėjusių sudaryti jam galimybę naudotis [dokumentų ir knygų] rinkiniais; o antra, kai jį ištiko likimo nemalonė ir kai per Pelikaną buvo pašalintas iš katedros, tie patys peterburgiečiai slavistai, paskirdami jį į Charkovą, palengvino tolesnį jo gyvenimą“².

Danilavičiaus kelionės į Maskvą ir Peterburgą aplinkybės buvo glaudžiai susijusios su tuometinio Vilniaus universiteto kadru politika. Pojėzuitiškajame Vilniaus universitete dėl mokslo sekularizacijos iš filosofinių ir teologinių disciplinų atsiskyrę pasaulietinių mokslų dalykai, susikūrė nauji fakultetai ir katedros stokojo tinkamų žmonių, kurie reorganizuotoje aukštojoje mokykloje sugebėtų dėstyti, išmanyti naujausias tų mokslų sritis. Vienas iš šios problemos sprendimo būdų buvo rengti

¹ A. Janulaitis, *Ignas Danilavičius*, Kaunas, 1932, p. 50–57.

² J. Bielniński, *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*, t. 3, Kraków, 1899–1900.

savus kadrus iš jaunesniojo mokslinio personalo, pasiunčiant juos pasitobulinti į užsienio arba Rusijos imperijos mokslo centrus. Tokia galimybė buvo oficialiai patvirtinta 1803 m. universiteto Statute, pažymint, kad siunčiamojo kandidatūrą turėjo aprobuoti kuratorius. Kelionėms kasmet būdavo skiriama 3000 sidabro rublių³. Jų dėka universiteto veiklos pabaigoje beveik visas katedras jau buvo užėmę vietoje parengti žmonės.

Mokslines keliones, be kadru rengimo, Vilniaus universitetas stengėsi panaudoti ir kitiems tikslams: per jas siekė objektyviai įvertinti savo vietą tarp kitų mokslo įstaigų, perimti iš jų mokymo naujoves, galinčias padėti pakelti universiteto lygį, stengėsi gauti informacijos apie įvairių kraštų mokyklas, jų sutvarkymą bei dėstomus dalykus, kurie leistų patobulinti krašto švietimo sistemą. Dėl to kiekvienas vykstantis tobulintis asmuo būdavo universiteto aprūpinamas specialia instrukcija apie kelionės užduotis, kurių pagrindines gaires dar 1803 m. savo rekomendacijoje universitetui apibrėžė kuratorius Adomas Čartoriskis⁴. Instrukcijoje būdavo nurodomas kelionės maršrutas, vietos, kuriose keliautojas turėdavo apsistoti, asmenys, su kuriais reikėdavo susitikti, bei svarbiausi dalykai, į kuriuos privalėdavo atkreipti dėmesį. Tokią instrukciją savo raporte mini ir Danilavičius. Mini ir rekomendacinius laiškus, kuriais rusų sosto pasiuntiniams užsienyje arba rusų administracijos valdininkams prieš kelionę būdavo aprūpinami mokslininkai ir kurie turėjo palengvinti besitobulinantiems pasiekti užsibrėžtą tikslą.

Kuratorius savo rekomendacijoje taip pat buvo pažymėjęs, kad norėtų gauti mokslininkų pranešimus iš kelionių – vadinamuosius raportus, iš kurių būtų galima spręsti apie jų elgesį ir kruopštumą, vykdant universiteto nurodymus bei naudojant tobulinimuisi skirtą laiką, taip pat – apie kelionės naudą. Tad mokslininkams buvo liepta stebėti ir žymėti visa, ką ras verta dėmesio, ir maždaug kas 4 mėnesiai siųsti universitetui pranešimus. Jų kopijas per kuratorių universitetas turėjo pateikti Švietimo ministerijai.

Mokslinių kelionių Vilniaus universitete iki 1817 m. nebuvo gausu, o 1809–1816 m. jų iš viso nebūta. Tuo metu dėl Napoleono karų Europoje ir Rusijos imperijoje siųsti jaunos mokslininkus į stažuotes stokota galimybių, be to, kelionių neskaitino ir 1807–1815 m. rektoriavęs Jonas Sniadeckis. 1816 m. Čartoriskis, rūpindamasis jau gerokai ištuštėjusiomis universiteto katedromis profesoriams išvykus ar mirus, liepė universitetui tuojau pat parinkti iš adjunktų, jaunų gimnazijų profesorių ir net gabių studentų tinkamus kandidatus pasiųsti į užsienį ar Rusijos imperijos mokslo centrus ir apie tai jį informuoti⁵. 1817–1820 m. plūstelėjo išstis mokslinių

³ Ten pat, t. 1, p. 357–358.

⁴ J. B i e l i ņ s k i, min. veik., t. 1, p. 183.

⁵ 1916 10 30 Adomo Čartoriskio raštas Vilniaus universitetui, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 721, ap. 1, b. 93, l. 7–8.

kelionių srautas – į įvairių šalių mokslo centrus buvo pasiūsta tobulintis daugiau kaip 20 žmonių. Į šį srautą pateko ir Danilavičius.

1814 m. paliktas prie Vilniaus universiteto, Danilavičius, trūkstant profesorių, 1815–1816 mokslo metais Moralinių ir politinių mokslų fakultete pradėjo dėstyti Lietuvos civilinę teisę (civilinę krašto teisę). Jam sėkmingai pasirodžius, 1817 m. kilo sumanymas paskirti jį universiteto Rusijos ir lenkiškųjų provincijų civilinės ir baudžiamosios teisės adjunktu, bet prieš tai pasiūsti į Varšuvą ir Peterburgą pasitobulinti po pusmetį kiekvienoje vietoje – taigi iš viso 1 metams.

Nenorėdamas nutraukti dėstomo kurso, Danilavičius savo kelionę padalijo į 2 dalis: 1817 m. II pusę iki pat 1818 m. pradžios praleidęs Varšuvoje, 1818 m. viduryje išvyko į Peterburgą. Turėjo tikslą čia susipažinti su rusų teise ir teisinių įstaigų darbu. Kelionei iš universiteto jis gavo 300 sidabro rublių⁶. Tačiau prieš pat išvykdamas paprašė rektoriaus leidimo aplankyti ir Maskvą – norėjo pamatyti jos universitetą bei mokslininkus, kurie tuo metu reprezentavo Rusijos mokslą, kai tuo tarpu Peterburgas – tik biurokratijos įstaiga⁷. Maskvoje išbuvo apie 3 savaites, visą kitą laiką praleido Peterburge. Grįžęs 1819 m. vasario mėn. buvo paskirtas adjunktu (juo patvirtintas liepos mėn.) ir jau ateinančiais mokslo metais Vilniaus universitete pradėjo dėstyti rusų baudžiamąją teisę; vėliau dėstė ir Rusijos teisę (rusų krašto teisę) bei teisę Lietuvos civilinės teisės paskaitas.

Danilavičiaus raportas, rašytas universiteto vadovybei po 3 mėnesių nuo išvykimo, yra pirmasis ir, ko gero, vienintelis jo raportas iš kelionės į Maskvą ir Peterburgą, nes 1819 m. vasarį mokslininkas jau buvo Vilniuje. Jame išsamiai aprašyta kelionė ir jos įdomybės, Maskvos universiteto padėtis, profesoriai, Peterburgas, dalykiniai susitikimai su įvairiais mokslininkais ir valdininkais, gilinantis į rusų teisę, Įstatymų pasiūlymo komisijos veikla, mokslinis darbas Imperatoriškojoje viešojoje bibliotekoje, taip pat finansiniai kelionės reikalai. Ypač įdomus raporte pateiktas Lietuvos ir Rusijos miestų ir valstiečių būklės palyginimas Lietuvos nenaudai. Pastarosios sunkumų priežastis, Danilavičiaus nuomone, sunki teisinė Lietuvos ir Lenkijos valstiečių padėtis, palyginti su Rusijos valstiečiais, savanaudiškai ponų vykdomas miestų, amatų ir prekybos slopinimas. Anot Janulaičio, tokia Danilavičiaus nuomonė yra dėl to, kad nėra pakankamai susipažinęs su rusų valstiečių istorija, dar nemato Lietuvos ir Lenkijos valstiečių teisės istorijos skirtumų⁸. Šios Danilavičiaus mintys, kaip rašė Danielis Beauvois, vaidino tam tikrą vaidmenį 1824 m. viduryje pašalinant jį iš Vilniaus universiteto⁹. Tačiau nepalyginamai pavojingesnės

⁶ J. Bieliński, min. veik., t. 1, p. 357–358.

⁷ A. Janulaitis, min. veik., p. 50–51.

⁸ Ten pat, p. 51.

⁹ D. Beauvois, *Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich, 1803–1832*, t. 1: *Uniwersytet Wileński*, Rzym–Lublin, 1991, p. 250.

atrodytų buvusios gausiai studentų lankytos Danilavičiaus paskaitos, gaivinusios meilę Lietuvai, žadinusios mąstymą ir protą, jei filomatų-filaretų proceso metais mokslininkui iš Vilniaus išsiųsti rusų valdžiai užteko menkiausio skundo – be jokios apklausos ir teismo¹⁰.

Iš raporto galima spręsti, kad iš rusų teise užsiimančių įstaigų Danilavičių konkrečiai domino veikla Įstatymų pasiūlymo komisijos, su kurios vadovais ir bendradarbiais ieškojo ryšių. Ši komisija, turėjusi tikslą sutvarkyti Rusijos imperijos įstatymus, dar 1796 m. buvo sudaryta Peterburge. XVIII a. pabaigoje prie Rusijos prijungus LDK žemes, kuriose veikė savas Lietuvos Statutas, jų įstatymus reikėjo susisteminti, suvienodinti bei suderinti su Rusijos įstatymais. Lietuvai turėjo būti parengtas atskiras Vakarinių gubernijų įstatymų sąvadas¹¹.

Komisijoje iš pradžių veikė 3 ekspedicijos: teisės pagrindų ir bendrųjų įstatymų, atskirųjų įstatymų (atskirų provincijų ir komercijos), redagavimo. Antrojeje ekspedicijoje Lietuvos įstatymus rengė redaktorius Vilniaus universiteto teisės adjunktas Adomas Povstanskis, jam talkino jo kolega logikos adjunktas Jonas Znoska, rinkdami medžiagos galiojančiajai Lietuvos teisei.

1808 m. komisija, ją pavedus globoti teisingumo viceministru grafui Michailui Speranskiui, buvo reorganizuota. Vietoj ekspedicijų buvo įkurti 6 skyriai. 6-asis skyrius, kuriam vadovavo Povstanskis ir padėjėju buvo Vasilijus Anastasevičius, turėjo rengti Lietuvos įstatymų sąvadą. Deja, komisija čia nedaug tenuveikė, nes Speranskiui labiau rūpėjo visai imperijai bendri įstatymai, ir jis šiam tikslui pajungė komisijos veiklą. Pagal Speranskio planą komisija turėjo parengti pilną visų Rusijos imperijos įstatymų rinkinį bei susisteminti galiojančiuosius įstatymus. Kaip tik šiuo jos raidos tarpsniu komisijoje pirmąkart ir apsilankė Danilavičius.

Vėliau Danilavičius pats bendradarbiavo su šia įstatymų rengimo įstaiga, tik jau vėl reorganizuota. Komisija buvo panaikinta 1826 m. pradžioje ir jos darbą pratęsė imperatoriaus kanceliarijos II skyrius, kuriam ėmėsi vadovauti 1819 m. įkurto Peterburgo universiteto rektorius Michailas Balugianskis, o faktiškai ją toliau tvarkė Speranskis. Iki 1833 m. skyrius pabaigė rengti *Pilną Rusijos imperijos įstatymų rinkinį*, kuriame buvo chronologiškai surašyti visi Rusijos įstatymai, ir *Rusijos imperijos įstatymų sąvadą*, kuriame buvo susisteminti veikiantieji įstatymai. Analogiški darbai buvo numatyti ir Lietuvai. Rengti Lietuvos įstatymų sąvadą 1830–1835 m. Speranskis į skyrių pakvietė Danilavičių. Mokslininkas čia dirbo teisininko Pranciškaus

¹⁰ Yra išlikęs su šiais įvykiais susijęs Danilavičiaus rašytas raštelis, kuriuo jis patvirtina, kad susipažino su valdžios nuosprendžiu: „Kad skaičiau man apskelbtus pono liaudies švietimo ministro šių 1824 metų rugpjūčio 26 dienos įsakymą ir prie to įsakymo pridėtą šių 1824 metų rugpjūčio 14 dieną imperatoriaus patvirtintą Komiteto žurnalą apie netvarką universitete, liudiju šituo rašteliu, pasirašytu savo ranka. Vilnius, 1824 metų rugsėjo 6 diena. Ignotas Danilavičius“. (1924 09 06 Ignoto Danilavičiaus raštelis, *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – VUB RS), f. 2-KC. 311, l. 46a).

¹¹ A. J a n u l a i t i s, Kaip buvo panaikintas Lietuvos Statutas, *Teisė*, 1940, Nr. 52, p. 195–200.

Malevskio talkinamas. 1833 m. prie jų prisidėjo Vilniaus universiteto auklėtinis literatas ir vertėjas Leopoldas Ordynskis. Jie drauge parengė *Vakarinių gubernijų vietos įstatymų sąvadą*, kuris buvo išleistas 1837 m.¹² 1840 m. politiniais ir rusinimo sumetimais Vakarinėse gubernijose Lietuvos Statutas buvo panaikintas.

Nuoširdžiai dėkoju doc. habil. dr. Jadvygai Garbowskai (Lenkijos mokslų akademija, Varšuva), archeografiškai apdorėjusiai čia publikuojamo I. Danilavičiaus raporto tekstą.

1818 m. spalio 20 d. Ignoto Danilavičiaus raportas Vilniaus universiteto valdybai. *VUB RS*, f. 2-KC. 319, l. 19–25. Originalas. Autografas. Šio rankraščio kopija: ten pat, f. 2-KC. 311, l. 38–43.

[19] Do Rządu Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu od niżej piszącego się Raport.

Stosując się do woli Rządu Uniwersytetu utwierdzonej przez j[ą]śnie o[świeconego] księcia kuratora i danej mi w roku przeszłym 1817 *Instrukcji*, opuściwszy w dniu 21 lipca 1818 roku Wilno, powinienem był prosto udać się do St. Petersburga dla ćwiczenia się w prawie rosyjskim. Chęć atoli doskonalszego zwiedzenia kraju, w którym mię publiczny czeka obowiązek, poznania uczonych w innych uniwersytetach pracujących, oswojenia się ze sposobem ich nauczania oraz dziełami jakie im przewodniczą, stały się najmocniejszą pobudką do zwiedzenia Moskwy. Ośmiodniowa podróż przez Minsk, Bobrójsk, Orszę, Smoleńsk, Drohobuż, Wiazmę, Gzatsk i Możajsk stawiała mię u pożądanego kresu. Bieg szybki poczty nie dozwolił zastanawiać się wielce nad temi miastami zwłaszcza, że do przedmiotu mego nic w nich ciekawego znaleźć nie mogłem. W ogólności jedynie przekonałem się o bogactwach, przemyśle i energii ludu rosyjskiego, gdy w tak krótkim czasie, po tylu klęskach i spustoszeniach, w jednym tylko Smoleńsku ślady niezatarte pozostały wojny. Reszta zaś miast i wiosek, najporządniej i z gustem odbudowana, przenosi porządkiem i czystością nasze powiatowe mieściny. Ile doznawałem ukontentowania z patrzenia się na rolnika rosyjskiego odpoczywającego po dziennej pracy w dwupiętrowej chędogo utrzymywanej chacie, lub opowiadającego zgromadzonej familii zdarzenia jakie mu się w podróży handlowej trafiły, tyle smutne nawiąły się myśli przy porównaniu go z nędznym litewskim wieśniakiem. Sposób jedynie budowania domów najmocniej z sobą połączonych, krycie ich dranicami i wyściełanie ulic dylami nie mogą być chwalone, gdyż w czasie pożaru cała wioska pastwą ognia stać się musi, zwłaszcza przy małej jaka tu jest ostrożności z ogniem. Dla tego też Rosja więcej jak inne narody plagi tej nad sobą doznaje, mimo czułości i skrzętności policji ogniowej. [20] Zdaje się, że nasz wieśniak dla braku jedynie przemysłu od panów nie podnoszonego ale owszem

¹² Plačia ūr.: A. J a n u l a i t i s, *Ignas Danilavičius*, p. 131–133, 158–177.

przytłumianego, w tak opłakanym pogrążony stanie, gdy ziemia obficie wszystko ro-
dząca równie go jak Rosjanina do handlu i rzemiosł wzywać zdawała się, a sprowadzeni
niemieccy osadnicy wskazywać mu do tego drogę. Może za śmiałą lecz prawdziwą myśl
tutaj wyjawić mi przychodzi, że w samym prawodawstwie niedoli naszych chłopów i
przytłumienia handlu szukać należy. Bo gdy wieśniak rosyjski długo wolno od jednego
do drugiego przechodzący pana, zamiłowawszy własność i nauczywszy się sposobu
popiększania bytu, nie dał się zrazić ustawą cara Szujskiego 1607 roku przywiązującą go
do jednego pana, a zawsze nad sobą miał opiekę prawa i sądownictwo z własnych zło-
żone współtowarzyszów, wieśniak polski i litewski protegowany silnie przeciw prze-
mocy panów od Kazimierza W[ielkiego] a słabiej od dwóch Zygmunatów, w czasie kon-
federacji warszawskiej po śmierci Zygmunta Augusta, pod pretekstem wdawania się
jego w interesa religii, poddany został nieograniczonej co do życia i śmierci władzy pa-
nów i pod tą, bez opieki żadnej prawa, stęka do dziś dnia. Miasta, uciskane od szlachty,
jeden stan składać pragnącej, i do rolnictwa zwrócone, nie mogły zakupowywać pro-
duktów ciężką rolnika wieśniaka pracą wydobytych, a tak przemysł do handlu nie mógł
być rozkrzewiony. Lecz nie tu jest miejsce badania przyczyn niedoli naszych podda-
nych, gdy raczej z podróży mojej powinienem zdać sprawę.

Czas wakacyjny, w jakim do Moskwy przybyłem, nie dozwolił poznać tyle uniwer-
sytet ilem sobie życzył ani korzystać z rozmów z profesorami, po większej części na wsi
bawiącemi. Od rektora j[asnie] w[ielmożnego] Heima uprzejmie przyjęty, z rozmów
jego przekonać się mogłem o stanie nie bardzo świetnym tego uniwersytetu, za pierwszy
między rosyjskimi mianego, a wysyłanie stąd młodzieży do Dorpatu mocniej w tem
mniemaniu utwierdzać zdawało się. Liczba uczniów jest bardzo mierna, ledwie czasem
do 200 dochodząca i to z klas biedniejszych i rzemieślniczych, bo możniejsi prywatną
edukacją w domach odbierać wolą, płacąc od 5 aż do 10 rubli za godzinę uczniom
uniwersytetu, a od 10 do 20 rubli publicznym profesorom. Zwyczaj ten daje sposobność
do utrzymywania się wielu uboższym uczniom przy uniwersytecie, a publicznym profe-
sorom przynosi znaczne powiększenie pensji w sumie 2200 rubli asygnacyjnych ze
skarbu pobieranej. Jakoż żaden prywatnych lekcji dawać nie wzbrania się po domach.

[21] Wysłano równie z Moskwy wielu młodzieży dla doskonalenia się za granicą na
profesorów i opatrzone w pensje przewyższające aktualnych profesorów, bo po 4000
rubli asygnacyjnych dano każdemu. Zakładów i bibliotek żadnych ten uniwersytet teraz
nie posiada, bo szczupłą ich liczbę, co rok za 300 rubli zakupowaną, wojna zniszczyła.
Gmachy nawet uniwersyteckie spłonione, zaledwo teraz podnoszą z gruzów. Profesor
Schlötzer*, któregom poznać pragnął, wyjechał na wieś. Również dla tej przyczyny nie
mogłem zabrać znajomości z profesorem prawa rzymskiego p[anem] Cwetajew**. Dla
wynadgodzenia tej straty kupiłem jego dzieła wedle których kursa swoje odbywa.
Najbardziej żądałem się zbliżyć do j[asniejszego] p[ana] Smirnowa, adjunkta prawo

* Tekste: Schlötzer.

** Tekste: Zwitaew.

rosyjskie wykładające, ale mię rektor uprzedził, że ten przez złe sprawowanie się i nie pilnowanie obowiązków ma być usunięty z uniwersytetu, i że od niego nic bym się nie nauczył. Profesor historii naturalnej i wicerektor Akademii Moskiewskiej w[ielmożny] Fischer jest jednym z celujących mężów, bo równie słodki w obcowaniu jak doskonały w swoim przedmiecie. W powszechności tym jedynie zgorszony zostałem, że duch stronnictwa nawet między uczonych wdzierający się, rozdzwaja umysły profesorów zagranicznych od profesorów krajowych.

List rekomendacyjny od j[aśnie] w[ielmożnego] rektora dany mi z Wilna, udzielił sposobności poznania sekretarza Senatu moskiewskiego j[aśnie]pana Chawskiego, dobrze naturalnym rozsądkiem rzeczy obejmującego. Dzieło jego we czterech tomach w tym roku drukujące się o sukcesji wedle praw rosyjskich, bogatem jest zbiorem materiałów do urządzenia systematyczniejszego tej najtrudniejszej prawodawstwa odnogi. Autor albowiem mniej oswojony z teorią prawa powszechnego, nie był w stanie nadania ostatecznej doskonałości swemu układowi, a tablice rodosłowne, jemu tylko znajomym a zawiętem układane sposobem, niewiele innych objaśnia. Tomy będące pod prasą obejmują, sposobem przez komisją prawodawczą przyjętym, oryginały ukazów, na których tom pierwszy zagruntowany. Druga jego książeczka pod tytułem *Лекция, читанная при публичном преподавании правил Российского законовeдения, 1818* zajmuje wiele śmiałych myśli ku sprostowaniu dawnych nadużyć. W niej żąda autor aby sami usposobieni przez nauki ludzie do wszelkich urzędów posuwani byli. W księgarniach zwiedzonych, prócz znacznej liczby tłumaczeń dzieł obcych, nic interesującego mię nie upatrzyłem. Zwiedzając osobliwości w okolicach Moskwy [22] będące, nie godziło się nie widzieć ogrodu botanicznego hrabi Razumowskiego, o wiorst 16 od Moskwy będącego. Dozorca jego j[aśnie]p[an] Fischer nie szczędził własnej fatygi w pokazaniu wszelkich osobliwości najzamożniejszego, jaki widziałem, ogrodu. Przepyszne i najrzadsze edycje dzieł, po kilkadziesiąt tysięcy rubli kosztujących, wystawujące opisy i rysunki naturalne każdej rośliny dowodzą, że uczone właściciel ogrodu nic nie szczędzi dla zakupienia wszystkich dzieł najnowszych. Donskoj Monaster, tuż przy Moskwie leżący, okazał przepych magnatów rosyjskich w stawianiu nadgrobków. Ten jest owoc mojej podróży do Moskwy, nie wymieniając zwiedzenia wielu innych pięknych dawnej tej stolicy okolic.

Przejazd z Moskwy do Petersburga dał mi sposobność poznania Tweru, pięknego miasta i w najszcześniejszej do handlu pozycji, bo nad trzema rzekami, cztery części miasta oddzielającymi, to jest Wołgą, Twercą i Tmaką położonego, ozdobionego pięknym monarszym dworcem i domem do edukowania podrzutków oraz żołdackich dzieci, starannie przez pułkownika Treforba utrzymywanym. Liczy ono do 42 000 mieszkańców, ma nieco domów murowanych w pięknym guście, szkoda że nie całkiem wybrukowane. Co rok do 5000 statków przechodzi przez Twer za pomocą Ładogi do St. Petersburga z różnemi produktami kraju, a stamtąd do całej Europy. Ostatnie twerskiej guberni miasto Wysznij Wołoczok zwane, a dające materią do tylu sprzeczek uczone-historycznych względem przeciągania tam statków niegdyś po łądzie, dla przewiezienia na Bałtyckie morze, dziś opatrzone jest kosztownie kopanym kanałem i śluzami dla

podniesienia wody. Brzegi jego równie jak w Petersburgu okładają się teraz ciosowym granitowym kamieniem. Zza mil kilkunastu zbierają się chłopi pieszo i z końmi, stąd konowodami zwani, dla najmowania się w czasie spustu, to jest otwarcia śluzy do ciągnięcia statku. Pięknie zbudowane w guberni nowgorodzkiej miasteczko Wałdaj, od gór pasma tak zwane, słynne laniem dużych dzwonów, a szczególnie małych do sań dzwonków. Starożytnego, słynącego niegdyś potęgą i bogactwem, miasta Nowgorodu dla rzęsistego deszczu nie mogłem dostatecznie poznać. Okazywano mi dawne wieże i baszty przy okopach z ziemi. Obszerne [23] w równinie położone okolice, dziś wioskami zasiedlone, wedle powieści mieszkańców, miały składać dawniej miasto.

Przybywszy dnia 26 Augusta do St. Petersburga, po odpoczynku z najniewygodniejszej jaką sobie wystawić można drogi, bo ciągle krąglakami i kamieniem stanej, pierwszym było staraniem poznać położenie wspaniałej tej stolicy, łączącej wszystkie piękności tak odwiecznych miast Grecji i Rzymu, jako najnowszych teraźniejszych Europy. Liczy ono do 386 285 mieszkańców różnych narodów, 3108 kamienic murowanych, a do 5283 domów drewnianych, zajmując w tę liczbę 240 fabryk rozmaitych i 113 cerkiew, nie licząc kapliczek różnych wyznań. Przerzniete od trzech kanałów, Newy i rozmaitych jej odnog, łączy się 165 mostami, z których 8 czugunnych, 29 granitowych, a reszta drewnianych, prowadzą do 431 ulicy. Obwód całego miasta 33 werszty wynosi, a do werszt 9 podają średnicę. Pałace imperatorskie, Birża, Ogród Letni i jego krata, Cerkiew Kazańska, przewy[ż]szająca podobno 56 kolumnami z całkowitego granitu polorowanego, wszystkie podobne starożytności gmachy, Prospekt Newski, Admiralicja, Akademia Nauk, szczególnie uderzają w oczy. Niepodobieństwo jest albowiem by wszystkie osobliwości przejrzeć od razu, starałem się więc szczególnie te poznać miejsca, w których rozmaite dykasterja mają swoje siedlisko.

W dni kilka po ulokowaniu się stawilem się z listem rekomendacyjnym od j[asnie] w[ielmożnego] rektora u dyrektora Ministerium [Religii i] Oświecenia j[asnie] w[ielmożnego] Popowa. Po przełożeniu mu przyczyny mego przybycia w dni parę prezentowany zostałem j[asnie] o[świeconemu] księciu ministrowi religii i oświecenia Golicynowi, któren wypytawszy się mię w upszejmych wyrazach o miejsca, gdzie edukacją odbyłem i czy znajdowałem się za granicą, tudzież o zamiar podróży do Petersburga, uwiadomiony ode mnie o wszystkim, pochwalił postanowienia Rządu Uniwersytetu w zaczęciu podróży od własnego kraju. Zrobił komplement oświadczający protekcją i zaraz przyporuczył j[asnie] w[ielmożnemu] Popowi adresowanie mię do j[asnie] w[ielmożnego] Turgeniewa, rzeczywistego radcy państwa, dyrektora [departamentu religii] Ministerium Religii [i Oświecenia], członka Komisji Sostawlenija Zakonów i Biblijnego Towarzystwa, aby ten był mi przewodnikiem do innych komisji członków. J[asnie] w[ielmożny] Turgeniew, jako [24] mocno zatrudniony, odesłał mię do sekretarza wzmiankowanej komisji j[asnie] p[ana] Weliamin[ow]a-Zernowa. Ten dziełami przy komisji zajęty, wskazał mi do czerpania nauki prawa rosyjskiego swe dzieło w roku 1815 drukowane, skądinąd już mi znajome, bo będące najdoskonalszem dotąd prywatnego człowieka zbiorem. Żałować jedynie należy, że go autor do połowy jedynie dociągnął. Pragnąc poznać przewodniczącego pracom Komisji Prawodawczej j[asnie] w[ielmoż-

nego] Rozenkampfa***, udałem się do j[aśnie] w[ielmożnego] hrabi i senatora Potockiego, w przyjaźni z nim żyjącego. A otrzymałem od niego łaskawie mi udzielony list rekomendacyjny, w którym prosił go nawet, by mi jakie zatrudnienia wyznaczył. Ale ten mąż oświadczywszy, iż wszelkie moje usiłowania w poznaniu gruntownym praw rosyjskich próżne i bezskuteczne zostaną, gdy oni sami lat tyle pracując nad rozdzielonemi między siebie odnogami prawodawstwa, nie są w stanie ich objęcia, tak dla niezmiernego ogromu jednych na drugie walonych ukazów, jako też ustawicznego, a co dzień pomnażającego się ich krzyżowania. Zakoczył rozmowę radą odczytywania z największym staraniem tych tomów *Swodu Zakonow*, które dotąd przez komisją ułożone zostały, aż do materii o opiekach włącznie. Co do reszty mówił, iż nie masz żadnego dzieła, z którego by naukę prawa czerpać można, bo ani *Słownik Juridyczny* Czulkowa, ani *Pamiętnik Zakonow* Prawikowa sekretarzów Senatu, ani wreszcie ogromne a nie ukończone dzieło Maksimowicza *Ukazatel [Rosyjskich] Zakonow*, nie są warte czytania dla wielu niedorzeczności i fałszów, jako od prywatnych ludzi wydane. Uskarżał się na niedostatek ludzi, którzy by mu skutecznie w pracach mogli być pomocnymi i dla tego *Swod* Bóg wie kiedy ukończony zostanie. Dziwił się nareszcie, że gdy wszystkie niemal sądownictwa i uniwersytety rosyjskie *Swod* zaprenumerowały, jeden wileński tego dotąd nie uczynił, zwłaszcza gdy prenumerującym oryginał, tłumaczenia niemieckie i polskie ledwie nie darmo, bo tylko odtrąciwszy koszt druku, udzielone zostaną. Dla wiadomości śmiem tu przyłączyć prospekt tego dzieła w dwóch egzemplarzach, gdzie razem i cena jest wyrażona, z prozbą o prenumeratę, bo ja nie jestem w stanie kupienia tak drogiego dzieła. Współpracownik Komisji Prawodawczej w[ielmożny] sowietnik Anastazewicz raczy mię najwięcej informować o czynnościach i zamiarach tej komisji. Od niego dowiedziałem się o krzyku jaki tu panuje na Uniwersytet Wileński, że prócz ministerium z nikim więcej [25] nie zostaje w stosunkach i nie przesyła uczonym tutejszym dzieł swoich w rosyjskim języku, bo polskie od nikogo nie są czytane, a zatem i nie znane. Co się tyczy poznania jakiegokolwiek praktycznej drogi, oświadczyli mi swą pomoc j[aśnie] w[ielmożny] dyrektor Ministerium Justycji Żurawlew i sowietnik Köller, którym mi w[ielmożny] Lobenwein listownie rekomendować raczył. Za pośrednictwem ostatniego byłem w stanie zwiedzenia miejsc wielu, do których inaczej przystęp był mi zamknięty. Największą atoli spodziewam się otrzymać informacją od w[ielmożnego] sowietnika Buczyńskiego, sekretarza trzeciego departamentu Senatu, wszelką mi ze swej strony oświadczone powolność. Do dziś dnia przeto rozdzielam zatrudnienia moje w Petersburgu między czytanie dzieł o prawie rosyjskim traktujących, jakich w Wilnie mieć nie mogę i odwiedzanie osób, potrzebne objaśnienia w tej mierze dać mi mogących. Resztę zbywającego czasu zajmuje Publiczna Imperatorska Biblioteka niegdyś Załuskich zwana, we szrody czwartki i piątki otwarta, z 262 646 voluminów złożona, rachując w to 45 000 duplikatów i 20 000 rzadkich manuskryptów. W niej mimo znacznego w przewozie i przenoszeniu uszczerbku, znalazłem dzieła pomocne do prawodawstwa

*** Tekste: *Rosenkampfa*.

krajowego, jakich na próżno gdzie indziej szukałbym. Teologiczny oddział jest najobfitszy i najzamożniejszy w rzadkie rzeczy, prawo zaś, filozofia, matematyka i starożytności znacznych potrzebują powiększać. Największą jest niedogodnością trudność znalezienia jakiego dzieła, bo przy 8 bibliotekarzach i tyluż pomocnikach zostających pod naczelnym dozorem u dyrektora Olenina, biblioteka ta nie ma do dziś dnia katalogu ksiąg w niej będących, na którego zrobienie sto tysięcy rubli od imperatora żądano. L'abbé Grandidier jurysprudencją w dozorse mający a będący razem członkiem Komisji Prawodawczej był tyle łaskaw, że mi dozwolił przy sobie przewracać dzieła, co dla innych jest występkiem z biblioteki na zawsze usuwajacem. Sowiernik zaś Semigenowski, żywym będący katalogiem, wiele mi dzieł z pamięci cytuje.

Ponieważ opłata poczty z Wilna do Moskwy, a stąd do Petersburga przy podniesionej, tegorocznym w czerwcu wydanem ukazie, cenie koni od 3 do 8 kopiejek na wiorstę od konia, a do 10 na stacjach przed stolicami, znaczniejszą wymagała ekspensów wyrównywających drogości poczt po innych krajach, zwłaszcza że najdrobniejszą rzecz do żywności wziętą w trójnasób smotrytele opłacać sobie kazali, a bez tego koni doczekać się nie można było, prześwieitny zaś Rząd Uniwersytetu raczył wyznaczyć dla mnie pieniądze na wjazd do Petersburga jedynie, jak *Instrukcja* przekonywa, i to przy niższej opłacie poczty, śmiem zatem zanosić najpokorniejszą proźbę o zwrócenie mi progonów [26] przynajmniej z Wilna do Moskwy, a stąd do Petersburga. Suma ta, rachując po 8 kopiejek na wiorstę od konia, a po 10 przed stolicami oraz trykgeldy koniecznie wymagane, za dwa konie wynosząca rubli asygnacyjnych 286 kop. 50, na 1852" wiorstży, znacznym byłaby dla mnie zasiłkiem przy drogości życia i mieszkania w Petersburgu i postawiłaby w stanie zakupienia dzieł tańszych przynajmniej do nauki prawa rosyjskiego nieodbycie potrzebnych. Inaczej albowiem przy szczupłym funduszu przymuszony będę opuścić Petersburg ogołocony z książkowych pomocy, a zatem niewiele z pobytu korzystający. Do tego oglądać mi się należy, że powrót przez Dorpat i Rygę do Wilna w dwójnasób tyle kosztować będzie, ilebym przez Pskow jadąc wyekspensował, a ta droga w *Instrukcyi* jest mi przepisana.

Druga proźba, którą śmiem załączać tutaj, jest o asygnowanie należącej mi z kasy uniwersyteckiej pensji za miesiące wrzesień i październik, oraz za następne listopad, grudzień i styczeń, na ręce i pod rozpis w księgi sznurowe j[asnie]pana Aleksandra Świącickiego, obywatela wileńskiego, zostającego teraz w kancelarii uniwersytetu. A ten o przesłanie mi onych i zmienienie na asygnaty będzie miał staranie. Jeśli łaskawa prześwieitnego Rządu nastąpi rezolucja, na którą z niecierpliwością oczekuję, tedy i 286 rubli kop. 50 asygnacjami, na ręce i pod rozpis tegoż j[asnie]pana Świącickiego wydanemi być mogą. Jeśliby Rząd prześwieitny miał mi dać jakowe rozkazy, czekam na nie w Petersburgu w domie Jochima na Bolszoy Mieszczanskoj pod Nr. 85 przeciw Kokuszkinu Mostu.

Pisałem w Petersburgu dnia 20 października roku 1818.
Ignacy Daniłowicz, m[agister] p[rawa].

Vykdydamas universiteto Vadovybės sprendimą, patvirtintą jo šviesybės kunigaikščio kuratoriaus, bei praėjusiais 1817 m. man duotą *Instrukciją*, 1818 m. liepos 21 d. palikęs Vilnių, turėjau vykti tiesiai į Sankt Peterburgą tobulintis rusų teisėje. Tačiau norėdamas geriau pažinti šalį, kurioje manęs laukia vieša pareiga užmegzti pažintis su kituose universitetuose dirbančiais mokslininkais, susipažinti su jų dėstyto būdu bei naudojamais veikalais, turėjau didžiausią paskatą aplankyti Maskvą. Į trokštamą tikslą mane vedė aštuonių dienų kelionė per Minską, Bobruiską, Oršą, Smolenską, Drohobužą, Viazmą, Gžatską ir Možaiską. Nuodugniau tas vietas apžiūrėti neleido spartus pašto arklių važiavimas, juolab kad savo dalykui ten nieko įdomaus rasti negalėjau. Tik apskritai įsitikinau rusų liaudies turtingumu, išradin-gumu ir energija, nes per tokį trumpą laiką po daugybės nesėkmių ir praradimų vien tik Smolenske liko neišdildomų karo pėdsakų. O kiti miestai ir kaimai, kruopščiausiai ir skoningai atstatyti, tvarka ir švara lenkia mūsų apskričių miestelius. Kiek jaučiau pasitenkinimo stebėdamas rusų valstietį, besiilsintį po darbo dienos dvi-aukštėje švariai užlaikytoje troboje arba bepasakojantį susirinkusiai šeimai savo prekybinės kelionės nutikimus, tiek liūdnos sukosi mintys, lyginant jį su varganu lie-tuvių valstiečiu. Vien tik papročio statyti tvirčiausiai tarp savęs sujungtus namus, dengti juos malksnomis ir gatves grįsti sijomis negalima būtų girti, nes, kilus gais-rui, visą kaimelį nusiaubtų ugnis, ypač kai čia su ugnim gana neatsargiai elgiamasi. Dėl to ir Rusija, nepaisant budrios bei uolios gaisrinės policijos, dažniau nei kitos tautos patiria šią nelaimę. Atrodo, kad mūsų valstietis šitokioje apverktinoje padėtyje atsidūręs vien dėl to, jog ponų ne tik kad plėtojama, bet, priešingai, slopinama pramonė, tuo tarpu viską gausiai gimdanti žemė jį, sakytum, taip pat kaip ir rusą tu-rėtų skatinti imtis prekybos ir amatų, o atsikviesti vokiečių įsikūrėliai – tam rodyti kelią. Man tenka čia išsakyti galbūt drąsoką, tačiau teisingą mintį, kad mūsų muži-kų nedalios ir prekybos smukimo priežasčių reikėtų ieškoti pačioje įstatymų leidy-boje. Nes tuo metu, kai rusų valstietis, ilgą laiką laisvai pereinėdamas nuo vieno prie kito pono, pamilęs nuosavybę ir išmokęs, kaip pagerinti buitį, nesileido išgąsdi-namas caro Šuiskio 1607 m. įstatymo, pririšančio jį prie vieno pono, o visad buvo globojamas teisės bei iš savo bendradraugių susidedančio teismo aparato, lenkų ir lietuvių valstietis, stipriai apgintas nuo ponų prievartos Kazimiero Didžiojo ir sil-pniau – dviejų Žygimantų [laikais], Varšuvos konfederacijos metu, mirus Žygiman-tui Augustui, tuo pretekstu, kad jis kišosi į religijos reikalus, tiek savo gyvenimu, tiek mirtimi tapo atiduotas neribotai ponų valdžiai ir joje be jokių teisinių garantijų dejuoja iki šiol. Miestai, spaudžiami bajorų, trokštančių sudaryti vieną luomą, linę į žemės ūkį, negalėjo pirkti sunkiu žemdirbio valstiečio darbu pagamintų produktų, todėl neišplėtotas prekybos verslas. Tačiau ne vieta čia nagrinėti sunkią mūsų bau-džiauninkų dalį, kai pirmiausia privalau atsiskaityti už savo kelionę.

Atostogų metas, kai atvykau į Maskvą, neleido man nei tiek, kiek troškau, pažinti universitetą, nei pasisemti naudos iš pokalbių su profesoriais, kurių dauguma ilsėjosi kaime. Maloniai priimtas rektorius prakilniojo Heimo¹, iš jo kalbų turėjau progos įsitikinti ne per geriausia šio universiteto, laikomo pirmuoju tarp Rusijos universitetų, padėtimi, o jo jaunimo siuntimas į Dorpatą, atrodo, šią nuostatą dar sustiprino. Besimokančiųjų skaičius labai vidutinis, kartais siekiantis vos 200, ir tai tik iš neturtingiausių ir amatininkų klasių, nes turtingesni linkę privačiai mokytis namuose, mokėdami universiteto studentams nuo 5 iki 10 rublių už valandą, o viešiesiems profesoriams – nuo 10 iki 20 rublių. Toks paprotys leidžia universitete išsilaikyti daugeliui neturtingiausių studentų, o viešiesiems profesoriams – ženkliai padidinti atlyginimą, kuris iš išdo sudaro 2200 rublių asignacijomis. Dėl to niekas privačių pamokų namuose neatsisako.

Iš Maskvos taip pat išsiūsta daug jaunimo į užsienį tobulintis profesūrai, aprūpinus algomis, didesnėmis, nei tikrųjų profesorių, nes kiekvienam iš jų duota po 4000 rublių asignacijomis. Jokių įstaigų ir bibliotekų šis universitetas dabar neturi, nes menką jų skaičių, kasmet už 300 rublių papildytą, suniokojo karas. Net sudeginti universiteto pastatai atstatomi tik dabar. Profesorius Schlözeris², su kuriuo troškau susipažinti, išvyko į kaimą. Dėl tos pačios priežasties neužmezgiau pažinties su romėnų teisės profesoriumi ponu Cvetajevu³. Kompensuodamas šį nuostolį, nusipirkau jo veikalus, pagal kuriuos jis skaito savo kursus. Ypač norėjau suartėti su

¹ Ivanas Heimas (1758–1821) – Maskvos universiteto profesorius, vokiečių. Dėstė vokiečių kalbą ir klasikos senybes, vėliau buvo profesoriumi Kilmingųjų pensionc, rusiškai dėstė istoriją ir statistiką. Paliko nemažai geografinių statistinių darbų, kuriuose propagavo garsių vokiečių statistikų Gotfriedo Achenwalio ir Augusto Ludwigo Schlözerio idėjas, taip pat domėjosi praktine kalbotyra. Parengė grafo Aleksandro Razumovskio bibliotekos katalogą.

² Christianas von Schlözeris (1774–1831) – teisininkas, garsaus vokiečių istoriko novatoriaus, statistiko ir publicisto Augusto Ludvigo von Schlözerio sūnus. Getingeno universitete 1796 m. gavęs teisės daktaro laipsnį, 1801–1826 m. buvo pirmuoju politinės ekonomijos profesoriumi Maskvos universitete, drauge skaitė tautų (tarptautinę), prigimtine, viešąją teisę ir diplomatiką. Nuo 1828 m. – Bonos universiteto filosofijos profesorius. Parašė nemažai teisės istorijos darbų. Jo knyga *Valstybinio ūkio arba mokslo apie liaudies turtą pagrindai* (2 d., 1805–1806, 2 leid. 1821), išleista rusų, vokiečių bei prancūzų kalbomis, buvo pirmasis Rusijoje veikalas, pateikęs sampratą apie valstybinį ūkį ir ilgą laiką kaip vadovėlis naudotas net Vokietijos universitetuose. Aiškindamas pagrindinius teiginius, šioje knygoje Schlözeris rėmėsi garsiu ekonomistu ir filosofu Adomu Smithu bei naudojosi savo tėvo metodika.

³ Levas Cvetajevas (1777–1835) – teisininkas, vienas žymiausių Maskvos universiteto profesorių. Dėstė įstatymų teoriją, romėnų, prigimtine, baudžiamąją, visuomenės, tarptautinę, politinę teisę ir politinę ekonomiką. Išleido beveik visų kursų vadovėlius studentams. 1818 m., kai Danilavičius lankėsi Maskvoje, jau buvo išspausdinti Cvetajevo darbai *Trumpa įstatymų teorija* (3 d., 1810, 2 leid. 1816, pavadinimu *Įstatymų teorijos vadovas*), *Prigimtinės teisės pagrindai, paimti iš Šmalco veikalų* (1816), *Trumpa romėnų teisės istorija* (1812), *Romėnų civilinės teisės vadovas* (1817, 2 leid. 1824), vėliau jų būta daugiau. Cvetajevas paskatino etnių politinių mokslų ir jų terminijos raidą bei mokslinę įstatymų traktuotę.

ponu Smirnovu⁴, adjunktui, dėstančiu rusų teisę, tačiau rektorius mane perspėjo, kad jis dėl blogo elgesio ir aplaidumo pareigose turi būti iš universiteto pašalintas ir kad iš jo nieko negalėčiau išmokti. Gamtos istorijos profesorius ir Maskvos akademijos vicerektorius jo malonybė Fischeris⁵ yra vienas iškiliausių vyrų, nes tiek pat puikus bendraujant, kiek tobulas savo dalyko srityje. Apskritai buvau nuliūdintas vien tik tuo, kad susisikaidymas, plintantis netgi tarp mokslininkų, atskiria vietinius nuo užsieniečių profesorių.

Rekomendaciniu laišku, duotu jo prakilnybės rektoriaus Vilniuje, pasinaudojau siekdamas susipažinti su Maskvos senato sekretoriumi ponu Chavskiu⁶, gerai suvokiančiu daiktus igimtu protu. Šiomet spausdinamas jo keturių tomų veikalas apie paveldėjimą pagal rusų teises yra turtingas rinkinys duomenų, reikalingų galutinai susisteminti šią sudėtingiausių įstatymų šaką. Kadangi autorius blogiau išmano visuotinės teisės teoriją, tai savo sistemos nepajėgė visiškai tobulai sutvarkyti, o genealoginės lentelės, sudarytos tik jam vienam suprantamu poniausiu būdu, įneša ne daugiau aiškumo nei kitos. Dabar spausdinami tomai pagal Įstatymų pasiūlymo komisijos nustatytą tvarką apima įstatymų, kuriais paremtas pirmasis tomas, originalus. Kita jo knygelė, pavadinta *Vieša paskaita apie rusų teisės mokslo taisykles, 1818* pateikia nemaža drąsių minčių, leidžiančių ištaisyti seniau buvusius piktnaudžiavimus⁷. Joje autorius trokšta, kad į visokiausias tarnybas būtų keliami tik išsimokslinę

⁴ Semionas Smirnovas (1777–1847) – Maskvos universiteto absolventas, vėliau profesorius. 1805–1806 m. į rusų kalbą išvertė Christiano Schlözerio veikalą apie valstybinio ūkio pagrindus, parašė vieną geriausių to meto vadovėlių studentams *Apie sutartis arba kontraktus apskritai, o konkrečiai apie pardavimą, išpirkos teisę ir kt.: rusų civilinių įstatymų straipsniai, pateikti sisteminė tvarka pagal romėnų teisės metodą* (1821) bei kitų teisę ir teisės istoriją liečiančių darbų.

⁵ Friedrichas Ernstas Ludwigas von Fischeris (1782–1854) – botanikas. 1804 m. Halės universitete gavęs medicinos daktaro laipsnį, netrukus buvo pakviestas tvarkyti grafo Aleksandro Razumovskio botanikos sodą Gorenkose, netoli Maskvos. Nuo 1812 m. taip pat dirbo Maskvos universitete. 1823 m. buvo paskirtas Imperatoriškojo botanikos sodo, perorganizuoto iš Vaistininkų sodo, direktoriumi. Sodus greitai tapo garsus visoje Europoje. 1819 m. Fischeris tapo Imperatoriškosios Rusijos akademijos nariu. Parašė darbų iš botanikos, 1835–1846 m. išleistuose Imperatoriškojo botanikos sodo skėklų kataloguose aprašė nemažai naujų augalų rūšių.

⁶ Piotras Chavskis (1771–1867) – teisininkas, chronologas. 1815–1817 m. Maskvos universitete klausė teisės paskaitų. Po to jam buvo pavesta dėstyti Senato kanceliarijos valdininkams, besirengiantiems tapti auditoriais, Rusijos istoriją ir teisę. 1817 m. pasirodė jo istorinis dogminis veikalas *Apie testamentinį, giminių ir išmarinį paveldėjimą*, kuriame autorius pademonstravo gerą rusų teisės išmanymą. Išrinktas Įstatymų pasiūlymo komisijos korespondentu, kartu su ja pradėjo leisti *Rusijos imperijos įstatymų sąvadą*. Jo 7 tomuose paskelbė medžiagos apie paveldėjimą ir vekselių teisę. 1822 m., paskirtas komisijos redaktoriumi, sudarė 16 tomų sisteminį įstatyminių aktų apie dvarininkus, pirklius, valstybės tarybą, senatą, ministerijas, taip pat civilinių ir baudžiamųjų įstatymų, liečiančių civilinį ir baudžiamąjį teisminį procesą bei teismų santvarką ir kt., rinkinį. Komisiją panaikinus, paskirtas į imperatoriaus kanceliarijos II skyrių, dalyvavo rengiant *Pilną Rusijos imperijos įstatymų rinkinį*. Domėjosi rusų chronologija ir genealogija, iš šių sričių paskelbė nemažai darbų, tarp jų 1848 m. *Chronologines lenteles* (3 t.).

⁷ Šioje Senato kanceliarijos valdininkams skaitytoje ir vėliau išspausdintoje kaip mokymo priemonė paskaitoje Chavskis kritiškai nagrinėjo beveik visą to meto teisinę literatūrą, pabrėždamas juristams praktikams teorinio išsilavinimo ir teisės istorijos išmanymo būtinybę.

žmonės. Knygynuose, kuriuos aplankiau, be didelio skaičiaus verstų užsienio veikalų, nieko sau įdomaus neradau. Apžiūrinėdamas Maskvos apylinkių išžymybes, negalėjau nepamatyti grafo Razumovskio⁸ botanikos sodo, esančio 16 varstų nuo Maskvos. Jo prižiūrėtojas ponas Fischeris nepagalėjo jėgų aprodinėdamas įvairiausias turtingiausio, kokį man teko matyti, sodo retenybes. Puikiausi ir rečiausi veikalų, kainuojančių keliasdešimt tūkstančių rublių, leidimai, pateikiantys iš natūros atliktus kiekvieno augalo aprašus ir piešinius, rodo, kad mokytojas sodo savininkas nieko negaili visiems naujausiems veikalams įsigyti. Donskojaus vienuolynas, esantis šalia Maskvos, pademonstravo rusų magnatų prabangą statant antkapius. Tokie mano kelionės į Maskvą vaisiai, neminint apsilankymo daugelyje kitų puikių šios buvusios sostinės apylinkių.

Kelionė iš Maskvos į Peterburgą suteikė man galimybę susipažinti su Tvere, gražiu miestu, ypač patogiu prekybai, nes išsidėčiusiu prie trijų upių, skiriančių keturias miesto dalis, t. y. Volgos, Tvercos ir Tmakos, papuoštu puikiais vienuolyno rūmais ir pulkininko Treforbo rūpestingai išlaikomais pamestinukų bei kareivių vaikų lavinimosi namais. Ji turi iki 42 000 gyventojų, keletą skoningų mūrinių namų, tik gaila, kad ne visa išgrįsta. Per Tverę kasmet praplaukia iki 5000 laivų su įvairia krašto produkcija Ladoga iki Sankt Peterburgo, o iš ten – į visą Europą. Pasukutinis Tverės gubernijos miestas, besivadinantis Vyšnij Voločiok ir duodantis temą tiekui mokslinių istorinių ginčų dėl nuomonės, jog kažkada ten sausuma būdavo pertempiami laivai į Baltijos jūrą, dabar apsirūpinęs brangiai iškastu kanalu ir vandens pakėlimo šliuzais. Jo krantai lygiai kaip Peterburge šiuo metu dengiami tašytais granito akmenimis. Iš už keliolikos mylių susirenka muzikai, pėsčiomis ir arkliais, dėl to vadinami arklininkais, nusisamdyti darbui per nuleidimą, tai yra atidarant šliuzus laivui praplaukti. Gražus Naugardo gubernijos miestelis Valdajus, taip pavadintas nuo kalnų virtinės, garsėja didelių varpų ir ypač mažų varpelių rogėms liejimo menu. Seno, kažkada prabanga ir turtais garsėjusio Naugardo miesto dėl smarkaus lietaus negalėjau pakankamai apžiūrėti. Rodė man žemėje atkastus senovinius bokštelių ir bokštus. Didžiulė lygumoje esanti teritorija, dabar nusėta kaimų, gyventojų pasakojimais, seniau buvusi miestas.

Rugpjūčio 26 d. atvykęs į Sankt Peterburgą ir atsigavęs po nepatogiausio, kokį tik galima įsivaizduoti, kelio, nes ištiesai rąstais ir akmenimis grįsto, tuoj pasistenčiau susipažinti su šia nuostabia sostine, turinčia visas tiek senųjų Graikijos ir Romos, tiek naujausių dabartinių Europos miestų grožybes. Joje yra iki 386 285 įvairių tautybių gyventojų, 3108 mūriniai pastatai, 5283 mediniai namai, iš jų 240 įvairių fabričių ir 113 cerkvių, neminint skirtingų tikėjimų koplyčių. Perkirsta trijų kanalų, Nevos ir įvairiausių jos atšakų, jungiasi 165 tiltais, iš kurių 8 ketiniai, 29 granitiniai,

⁸ Aleksandras Razumovskis (1748–1822) – valstybės veikėjas, grafas, masonas. 1810–1816 m. buvo liaudies švietimo ministru. Savo pamaskvio dvare Gorenkosc buvo įkūręs botanikos sodą, kuris iki 1830 m. buvo laikomas vicnu iš Maskvos stcbuklų.

visi kiti mediniai veda į 431 gatvę. Visas miesto perimetras 33 varstai, o skersmuo laikomas esąs iki 9 varstų. Ypač traukia akis imperatoriaus rūmai, Birža, Vasaros sodas ir jo grotuota tvora, Kazanės soboras, kylantis bene 56 tobulo poliruoto granito kolonomis, visi senovę primeną pastatai, Nevos prospektas, Admiralitetas, Mokslų akademija. Kadangi neįmanoma visas įžymybes iškart pamatyti, stengiausi geriau pažinti tas vietas, kuriose įsikūrusios įvairios žinybos.

Praėjus kelioms dienoms po įsikūrimo, prisistačiau Dvasinių reikalų ir švietimo ministerijos direktoriui prakilniajam Popovui⁹ su rekomendaciniu jo prakilnybės rektoriaus laišku. Jam išdėstęs savo atvykimo priežastį, po poros dienų buvau pristatytas dvasinių reikalų ir švietimo ministrui jo šviesybei Golicynui¹⁰. Jis, maloniai išklausinėjęs apie vietas, kuriose mokiausi, ir ar jau esu buvęs užsienyje, taip pat apie kelionės į Peterburgą tikslą, man viską paaiškinus, pagyrė universiteto Vadovybės sprendimą pradėti keliauti nuo savo šalies. Pasakė globėjišką komplimentą ir tuoj pat pavedė jo prakilnybei Popovui nusiųsti mane pas jo prakilnybę Turgenevą¹¹, tikrąjį valstybės patarėją, Dvasinių reikalų ir švietimo ministerijos dvasinių reikalų departamento direktorių, Įstatymų pasiūlymo komisijos ir Biblijos draugijos narį, kad tas mane pristatytų kitiems komisijos nariams. Prakilnūs Turgenevas, būdamas labai užimtas, pasiuntė mane pas minėtos komisijos sekretorių poną Veljaminovą-Zernovą¹². Tas, užsiėmęs komisijos reikalais, rusų teisės mokslui studijuoti rekomendavo man savo 1815 m. išleistą veikalą, beje, man jau žinomą kaip iki šiol tobuliausių privataus asmens sudarytą įstatymų rinkinį. Reikia gailėtis tik

⁹ Vasilijus Popovas (1745–1822) – valstybės veikėjas, senatorius. Aleksandro I administracijoje buvo valstybės tarybos civilinių ir dvasinių reikalų departamento pirmininkas. Danilavičius savo raporte jo pareigas bus supainiojęs.

¹⁰ Aleksandras Golicynas (1773–1844) – valstybės veikėjas, mistikas, pictistas, artimas Aleksandrui I žmogus. Ėjo aukštas pareigas rusų administracijoje, 1817–1824 m. buvo dvasinių reikalų ir švietimo ministru. Rusijos biblijos draugijos prezidentas nuo jos įsikūrimo iki 1824 m.

¹¹ Aleksandras Turgenevas (1785–1846) – valstybės veikėjas, dekabristo Nikolajaus Turgenevo brolis. 1810–1824 m. – Vyriausiosios kitatikų dvasinių reikalų valdybos, 1817 m. reorganizuotos į Dvasinių reikalų ir švietimo ministerijos dvasinių reikalų departamentą, direktorius, kartu ir valstybės tarybos statssekretoriaus padėjėjas bei Įstatymų pasiūlymo komisijos vyresnysis narys. Po 1824 m. dažnai buvodamas užsienyje, archyvuose ir bibliotekose rinko medžiagą Rusijos istorijai, ir Nikolajaus I įsakymu 1841–1842 m. ją išleido Peterburgo Archeografinė komisija. Darbo, pavadinto *Historiae Russiae Monumenta ex antiquis exterarum gentium archivis et bibliothecis deprompta ab A.I. Turgenevio*, 1 t., apėmė išrašus iš Vatikano archyvų nuo IX a., 2 t. – popiežių susirašinėjimą ir popiežių nuncijų pranešimus apie Rusiją 1584–1718 m., taip pat Rusiją liečiančius 1557–1671 m. aktus iš Anglijos bei Prancūzijos archyvų ir bibliotekų bei aktus, surinktus Jono Albertrandžio istorikui Adomui Naruševičiui.

¹² Vladimiras Veljaminovas-Zernovas (m. 1831) nuo 1804 m. buvo Įstatymų pasiūlymo komisijos redaktoriumi, vėliau dirbo imperatoriaus kanceliarijos II skyriaus vyresniuoju valdininku. Prisidėjo leidžiant *Pilną Rusijos imperijos įstatymų rinkinį*. Parašė *Bandymą apibrėžti rusų privačių civilinę teisę* (2 d., 1815–1821), kurios pirmąją dalį šiame raporte mini Danilavičius. 1810 m. iš prancūzų kalbos taip pat išvertė Christiano Schlözerio *Romėnų civilinės teisės ir kriminalinių įstatymų pagrindus*.

vieno – kad jo autorius tikrai pusę jo teparengė. Trokšdamas susipažinti su Įstatymų pasiūlymo komisijos vadovu jo prakilnybe Rozenkampfu¹³, nuvykau pas jojo bičiulį prakilnyjį grafą bei senatorių Potockį¹⁴. Jis mielai mane aprūpino rekomendaciniu laišku, kuriame netgi prašė Rozenkampfo, kad man duotų kokį nors užsiėmimą. Tačiau tas vyras pareiškė, kad visos mano pastangos iš pagrindų pažinti rusų teisę būsiančios tuščios ir bevaisės, nes net jie patys, jau tiek metų dirbdami, tarp savęs pasidaliję įvairias įstatymų šakas, yra nepajėgūs jų aprėpti tiek dėl didžiulio vienas po kito plūstančių įstatymų skaičiaus, tiek dėl nuolatinio bei kas dieną didėjančio jų prieštaravimo. Pokalbį baigė patardamas kuo kruopščiausiai perskaityti tuos *Įstatymų sąvado* tomus, kurie jau yra komisijos sudaryti – iki medžiagos apie globą imtinai. Kai dėl kitų, sakė, tai nėra tokio veikalų, iš kurio būtų galima pasižinti teisės mokslo, nes nei Čiulkovo *Teisės žodynas*¹⁵, nei Pravikovo Senato sekretorių *Įstatymų atmintinė*¹⁶, nei pagaliau didžiulis, bet nebaigtas Maksimovičiaus veikalas *Rusų įstatymų žinynas*¹⁷ neverti skaityti dėl daugelio absurdu ir netikslumų,

¹³ Gustavas Rozenkampfas (1762–1832) – teisininkas, baronas. 1803 m. pradėjo dirbti Įstatymų pasiūlymo komisijoje, sudarė jos pertvarkymo projektą ir 1804 m. tapo komisijos vyriausiuoju sekretoriumi ir pirmuoju referentu. Turėdamas labai daug teorinių žinių, bet kaip vokiečiai blogai mokėdamas rusiškai ir mažai išmąnydamas rusų įstatymus, visą savo laiką leido studijuodamas galiojančiąją teisę bei jos šaltinius. Todėl komisija dirbo lėtai ir nesėkmingai. 1808 m. komisiją reorganizavus, Rozenkampfas tapo jos civilinio skyriaus viršininku, 1812 m. – komisijos tarybos vyresniuoju nariu ir nuo to laiko valstybės taryboje pristatinėdavo įvairių įstatymų projektus. 1822 m. iš komisijos pasitraukė. 1826 m. tęsė darbą imperatoriaus kanceliarijos II skyriuje, rengdamas civilinių ir baudžiamųjų įstatymų rinkinius, prekybinius, teismo proceso, valstybinės tarnybos, rektorių nuostatus ir kt. Jam vadovaujant buvo išryškinti bizantiečių teisės nuostatų pėdsakai rusų įstatymuose. Dirbdamas įstatymų leidyboje, Rozenkampfas susipažino su tuomet mažai ištirtomis vairininkų knygomis, išleido *Istorinę vairininkų knygos apžvalgą* (1829, 2 leid. 1839). Parašė ir išleido nemažai darbų, iš jų *Baudžiamąją teisę, Samprotavimus apie tarifą* (1817), taip pat į vokiečių, prancūzų, anglų, lenkų ir lotynų kalbas išverstus *Įstatymų pasiūlymo komisijos darbus* (t. 1: *Komisijos organizavimo istorija*, 1804, 2 leid. 1822).

¹⁴ Severinas Potockis (1762–1829) – senatorius, slaptasis patarėjas, valstybės tarybos narys, artimas Aleksandro II asmuo, grafas, masonas. 1802–1803 m. bendradarbiavo su Adomu Čartoriskiu reorganizuojant Vyriausiąją mokyklą į Imperatoriškąjį Vilniaus universitetą. 1803–1817 m. buvo Charkovo mokyimo apygardos globėjas. Bendradarbiavo Įstatymų pasiūlymo komisijoje rengiant *Pilnų Rusijos imperijos įstatymų rinkinį*.

¹⁵ Michailas Čiulkovas (1740–1793) – rusų etnografas, istorikas, rašytojas, teisininkas. Be daugybės kitokių darbų, parašė archyvais paremtą didžiulę bibliografinę retenybę *Rusų komercijos prie visų uostų ir sienų istorinį aprašymą nuo seniausių laikų iki šių dienų* (7 d., 21 t., 1781–1788). Čiulkovui vienam iš pirmųjų atėjo į galvą mintis supopuliarinti rusų įstatymus ir išleisti teisės vadovą. 1791–1792 m. išėjo jo *Teisės žodyno, arba rusų įstatyminių aktų, laikinųjų teismo ir nuosprendžio vykdymo įstaigų sąvado*, 5 knygos.

¹⁶ Fiodoras Pravikovas (m. 1803) – teisininkas, *Įstatymų atmintinės, arba vadybos vadovo, sudaryto abėcėlės tvarka* (1798–1802, 2 leid. 1811–1827), autorius. Be šio darbo, parašė ir išleido *Teisinę gramatiką, arba rusų teisės mokslo pagrindus* (1803).

¹⁷ Levas Maksimovičius – teisininkas. 1803–1812 m. išleido savo sudarytą daugiatomį *Rusų įstatymų žinyną*. Taip pat parengė *Rusų valstybės geografijos žodyną* (7 d., 1801–1809), 1808 m. paskelbė senovinius rusų įstatymų rinkinius: *Rusų tiesą, Caro Ivano Vasiljevičiaus teisyne, Caro Aleksandro Michailovičiaus įstatymų sąvadą*.

būdingų darbams, išleistiems privačių asmenų. Skundėsi stoka žmonių, kurie jam galėtų veiksmingai pagelbėti darbuose, dėl to *Sqvasdas* Dievas žino kada bus baigtas. Galiausiai stebėjosi, kad kai beveik visi teisingumo organai ir Rusijos universitetai *Sqvadą* užsiprenumeravo, vienintelis Vilniaus universitetas iki šiol to nepadarė, juolab kol originalo prenumeratoriams vos ne veltui, tik spausdinimo išlaidas išskaičiavus, bus duoti vokiški ir lenkiški vertimai. Kaip informaciją čia drįstu pridėti du egzempliorius šio veikalo prospekto, kur kartu nurodyta ir kaina, prašydamas jį užprenumeruoti, nes aš nepajėgus tokį brangų veikalą nupirkti. Įstatymų pasiūlymo komisijos bendradarbis maloningasis patarėjas Anastasevičius¹⁸ apie tos komisijos veiklą ir ketinimus teikiasi mane daugiausia informuoti. Iš jo sužinojau apie triukšmą, kuris čia nerimsta dėl Vilniaus universiteto, kad be ministerijos su niekuo daugiau nepalaiko santykių ir čionykščiams mokslininkams nesiunčia savo darbų rusų kalba, nes lenkiškų niekas neskaito, todėl ir nežino. Kai dėl kokios nors praktinės veiklos, tai gavau pagalbos iš jo prakilnybės Teisingumo ministerijos direktoriaus Žuravliovo ir patarėjo Köllerio, kuriems mane laišku teikėsi rekomenduoti maloningasis Lobenveinas¹⁹. Köllerio tarpininkaujamas, aplankiau daugelį vietų, į kurias kitaip įėjimas man būtų buvęs uždarytas. Tačiau daugiausia informacijos tikiuosi iš maloningojo patarėjo Bučinskio²⁰, senato trečiojo departamento sekretoriaus, man rodančio didžiausią palankumą. Todėl iki šiandien savo užsiėmimus Peterburge galiu nusakyti kaip rusų teisę nušviečiančių veikalų, kurių neturiu Vilniuje, skaitymą

¹⁸ Vasilijus (Bazilijus) Anastasevičius (Anastazevičius, Anastasewicz, Anastazewicz, 1775–1845), Ukrainos rumuno sūnus, 1802–1810 m. buvo Vilniaus švietimo apygardos globėjo Adomo Čartoriskio kanceliarijos sekretorius Peterburge, 1810–1818 m. – ryšininkas tarp Vilniaus kuratorijos ir Švietimo ministerijos. Nuo 1809 m. – Įstatymų pasiūlymo komisijos narys, nuo 1818 m. – jos leidinių redaktorius. Kartu buvo grafo Rumiancevo sekretoriumi bei lenkiškų leidinių cenzoriumi Peterburge. 1830 m. iš pastarųjų pareigų pašalintas kaip pralciđęs pro cenzūrą Adomo Mickevičiaus *Konradą Valenrodą*. Po to dirbo Rumiancevo muziejuje bibliografinius darbus. 1809–1818 m. bendradarbiavo su Įstatymų pasiūlymo komisija lenkų ir ukrainiečių teisės skyriuje, buvo skyriaus pirmininko padėjėju, nuo 1818 m. – komisijos redaktoriumi. Vilniaus universiteto garbės narys, Varšuvos mokslo bičiulių draugijos narys korespondentas. 1811 m. į rusų kalbą išvertė ir išleido *Lietuvos Statutą*. 1811–1812 m. Peterburge leido žurnalą *Ulej*, jame paskelbė Liudviko Rėzos lietuvių liaudies dainų bei kitokios poezijos rusiškų vertimų, dėl kurių, pilnų polonizmų, rusų literatų buvo pramintas „chalujum Anastasevičium“. Palaikė artimą pažintį su Rumiancevu, Rozenkampfu ir kitais garsiais asmenimis, būdavo atvykstantiems lenkams vadovas, pagalbininkas ir protektorius pas įtakingus rusus, bendravo su Ignotu Onacevičiumi, Simonu Daukantu, Jonu Krizostomu Gintila, Juozapu Križanausku, Antanu Muchlinskiu.

¹⁹ Johanas A. Lobenveinas (1758–1820) – Vilniaus universiteto anatomijos ir teismo medicinos profesorius. Nuo 1815 m. buvo rektoriaus pavaduotoju, 1816–1818 m. ėjo rektoriaus pareigas po Jono Sniadeckio.

²⁰ Gali būti, jog šis Bučinskis vėliau, 1828–1832 m., buvo vienas iš Peterburge 1828–1832 m. veikusių komisijos 1588 m. Lietuvos Statutui į rusų ir lenkų kalbą išversti narių. Komisijos darbą privačiai prižiūrėjo Danilavičius. Savo 1829 m. lapkričio 29 d. laiške Jachimui Leleveliui iš Charkovo apie minėtos komisijos narius Danilavičius atsilicpė labai nepalankiai: „Tai nemokšos, paskirti vien už didelius nuopelnus kraštui, tačiau, be vertimo, nieko nepajėgūs nuveikti.“ (A. J a n u l a i t i s, *Ignas Danilavičius*, p. 129).

ir lankymą asmenų, galinčių duoti man šioje srityje reikalingų paaiškinimų. Visą kitą laiką leidžiu Imperatoriškojoje viešojoje bibliotekoje, kadaise vadintoje Zaŭskių²¹, atidarytoje trečiadieniais, ketvirtadieniais ir penktadieniais, turinčioje 262 646 tomus, įskaitant 45 000 dublikatų ir 20 000 retų manuskriptų. Joje, nepaisant nemažų nuostolių, patirtų pervežant ir pernešant, radau naudingų Lietuvos įstatymams veikalų, kurių veltui kur nors kitur būčiau ieškojęs. Teologijos skyriuje retų dalykų yra gausiausia, jis turtingiausias, tuo tarpu teisė, filosofija, matematika ir senybės reikalingos ženklių papildymų. Labiausiai vargina tai, jog sunku norimą veikalą surasti, nes esant 8 bibliotekininkams ir tiek pat pagalbininkų, kurių svarbiausias prižiūrėtojas yra direktorius Oleninas²², ta biblioteka iki šiol neturi savo knygų katalogo, kuriam sudaryti iš imperatoriaus reikalaujama šimto tūkstančių rublių. L'abbé Grandier, atsakingas už teisinę priežiūrą, be to, Įstatymų pasiūlymo komisijos narys, buvo toks malonus, kad leido man jo akyse perversti knygas, kai kitus už tokį poelgį iš bibliotekos būtų pašalinę visam laikui. O patarėjas Semigenovskis, gyvas katalogas, daugelį veikalų man iš atminties pacituoja.

Pašto arkliai iš Vilniaus iki Maskvos, o iš ten iki Peterburgo pareikalavo didesnių išlaidų, lygių aukštoms kitų šalių pašto arklių kainoms, nes jų kaina pagal šiais metais birželyje išleistą įsakymą, padidinusį mokesčių už arklių, yra nuo 3 iki 8 kapeikų už varstą ir iki 10 – stotyse prieš sostines. Be to, net mažiausią su savimi pasiimtą maisto produktų kiekį stočių būdotojai trigubai liepė apmokėti, kitaip nebuvo įmanoma gauti arklių. O šviesiausioji universiteto Vadovybė, kaip rodo *Instrukcija*, teikėsi skirti man pinigų tik kelionei iki Peterburgo ir tai pagal žemiausią pašto arklių kainą. Todėl drįstu nuolankiausiai prašyti gražinti man kelionpinigius – bent jau iš Vilniaus iki Maskvos, o iš ten – iki Peterburgo. Ta suma, skaičiuojant po 8 kapeikas varstui nuo arklio ir po 10 – prieš sostines, taip pat privalomas *trykgeldy*²³, už du arklius prilygstanti 286 rubliams 50 kap. asignacijomis²⁴ 1852½ varsto, Peterburge

²¹ Turimas omenyje vyskupas Józefas Andrzejus Zaŭskis (1702–1774), Lenkijos Bažnyčios ir valstybės veikėjas, savo didžiulę asmeninę biblioteką 1769 m. testamentu palikęs Lenkijos valstybei. Po trečiojo Lenkijos–Lietuvos valstybės padalijimo 1795 m. Jekaterinos II įsakymu biblioteka iš Varšuvos buvo pervežta į Peterburgą. Pervežant nemažai knygų dingo, bet vis dėlto Peterburgą pasiekė 262 240 tomų knygų bei rankraščių ir 25 000 graviūrų. Zaŭskių biblioteka sudarė Imperatoriškosios viešosios bibliotekos pagrindą.

²² Aleksandras Oleninas (1763–1843) – literatas, paleografas, Imperatoriškosios Rusijos akademijos narys. Nuo 1803 m. buvo caro šeimos žemių viceministru, nuo 1811 m. – Imperatoriškosios viešosios bibliotekos direktoriumi, nuo 1817 m. – Menų akademijos prezidentu ir valstybės tarybos sekretoriumi. Rusų paleografijos pradininkas, vienas iš slavų–rusų žodyno sudarytojų. Taip pat nemažai rašė archeologijos klausimais. Be kitų darbų, išleido *Imperatoriškosios viešosios bibliotekos naujos bibliografinės tvarkos apybraižą* (1809).

²³ *Trykgeldy* – A. Janulaitis išvertė *magaryčios* (žr.: A. Janulaitis, min. veik., p. 53).

²⁴ Vilniaus universitetas Danilavičiui šios sumos neskubėjo gražinti ir jos į Peterburgą neatsiuntė. Grįžęs į Vilnių, 1819 m. sausio 30 d. mokslininkas parašė raštą universiteto vadovybei, kuriame antrąkart

esant brangiam pragyvenimui ir butui, man būtų didelė parama, galėčiau nusipirkti bent jau pigesnių veikalų, būtinai reikalingų rusų teisės mokslui. Kitaip, gyvendamas iš mažų lėšų, būsiu priverstas palikti Peterburgą be kokių nors reikalingų knygų, taigi nedaug naudos iš kelionės turėsiu. Be to, nereikia užmiršti, kad grįžimas į Vilnių per Dorpatą ir Rygą kainuos dvigubai brangiau nei išleidau važiuodamas per Pskovą, o toks maršrutas yra man nurodytas *Instrukcijoje*.

Kitas pageidavimas, kurį čia drįstu išsakyti, yra prašymas išmokėti iš universiteto kasos man priklausantį atlyginimą už rugsėjo ir spalio mėnesius, taip pat už ateinančius lapkritį, gruodį ir sausį ir atiduoti jį į rankas Vilniaus gyventojui ponui Aleksandrui Svencickiui, dabar dirbančiam universiteto kanceliarijoje, jam pasirašius suvertosiose knygose. Jis pasirūpintų jį man persiųsti ir pakeisti į asignacijas. Jei šviesiausioji Vadovybė priimtų palankų sprendimą, kurio nekantriai laikiu, tai į rankas minėtajam ponui Svencickiui, paėmus jo parašą, galima būtų atiduoti ir 286 rublius 50 kap. asignacijomis. Jeigu didžiai gerbiama Vadovybė turėtų man kokių nors nurodymų, laikiu jų Peterburge, Jokimo name, Bolšaja Meščianskaja Nr. 85, priešais Kokuškino tiltą.

Rašiau Peterburge 1818 metų spalio 20 dieną.
Ignotas Danilavičius, teisės magistras

prašė grąžinti pinigus, nes po nemažai išlaidų pareikalavusios kelionės neturįs iš ko gyventi, o atlyginimas jam bus išmokėtas tik vasario pabaigoje (žr.: Ignoto Danilavičiaus prašymas Vilniaus universiteto vadovybei, 1819 01 30, *VUB RS*, f. 2–KC. 311, l. 46). Šį kartą universitetas iš kelionėms skirtų pinigų Danilavičiui kompensavo 76 sidabro rub. 36 kap. (*J. B i e l i ņ s k i*, min. veik., t. 1, p. 363–364).